

ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 316. 327(437.6)

DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9283.40.2024.309846>

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО І ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ СЛОВАЧЧИНИ

Волярська О. С.

olena.voliarska@uniba.sk

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6812-1154>

Університет Коменського в Братиславі,

Київський національний лінгвістичний університет

Дата надходження 13.02.2024. Дата прийняття до друку 24.06.2024.

Анотація. У статті досліджується інтеграція українських дітей в освітнє середовище Словаччини. Встановлено, що цей процес потребує значної мовної, освітньої та соціально-психологічної підтримки. Представлено основні результати експерименту “Підтримка українських біженців в освіті”, проведеного у 2022-2023 роках за сприяння Національного інституту освіти і молоді Словаччини у співпраці з урядом, Міністерством освіти та Дитячим фондом ООН. Використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Узагальнено відповіді педагогічних працівників, українських батьків та учнів. З’ясовано, що словацькому соціуму необхідно пришвидшити інтеграцію українських дітей. Пропоновано рекомендації для інтеграції українських учнів-біженців на державному, регіональному рівнях та рівні закладів освіти, які рекомендовано використовувати при підготовці державної політики та стратегій підвищення кваліфікації вчителів у Словаччині та Україні.

Ключові слова: інтеграція, заклади освіти, освітнє середовище, педагогі, підтримка, проект, учні.

Voliarska O. Comenius University Bratislava, Bratislava, Slovakia, Kyiv National Linguistic University, Ukraine

Integration of Ukrainian Preschool and School-Age Children into Educational Environment of Slovakia

Abstract. Introduction. The article examines the issue of integrating Ukrainian children and students into the educational environment of Slovakia. A wide range of tools and resources are used to facilitate this process. It has been established that the integration requires significant linguistic, educational, social, and psychological support from teachers and pedagogical staff. **Purpose.** The article aims to highlight the results of a national assessment of the effectiveness of integrating Ukrainian school-age children into Slovakia’s socio-educational environment, identify the problems and needs of the educational process participants, and provide relevant recommendations. **Methods.** The study employed general scientific (analysis, generalization, and systematization) and special (descriptive and mathematical statistics) research methods. **Results.** The article presents the main results of the experiment “Supporting Ukrainian Refugees in Education” conducted in Slovakia in 2022-2023 with the assistance of the National Institute of Education and Youth, in cooperation with the Government, the Ministry of Education, Science, Research and Sports of the Slovak Republic, and the United Nations Children’s Fund. Responses from teachers, Ukrainian parents, and students were summarized. The necessity of using digital tools for linguistic, educational, and socio-psychological support in the integration process is substantiated. **Conclusion.** Slovak society faces the challenge of accelerating the integration of Ukrainian children, pupils, and students. Recommendations for integrating Ukrainian refugee students at state, regional, and educational institution levels are proposed for use in the

preparation of state policies and strategies in teacher training in both Slovakia and Ukraine. The research was funded by the EU Next Generation EU through the Recovery and Resilience Plan for Slovakia under project № 09I03-03-V01-00058.

Keywords: integration, educational institutions, educational environment, teachers, support, project, students.

Постановка проблеми. З метою сприяння інтеграції біженців та мігрантів в Європейському Союзі існує План дій щодо інтеграції та інклюзії на 2021–2027 рр., прийнятий Європейською Комісією у 2020 р., який сприяє інклюзії через загальносуспільний підхід із залучення мігрантів і місцевих громад, роботодавців, громадянського суспільства, а також усіх рівнів державної влади. У Плані дій акцент зроблено на надання адресної підтримки на всіх етапах інтеграції.

Система освіти будь-якої країни має соціально-політичний, культурний та економічний вплив на суспільство. Неочікуване переривання освітнього процесу через несприятливі умови, спричинені агресією РФ в Україні, має вкрай негативні наслідки для особистого й соціального розвитку українських дітей і молоді.

Поява дітей з України являє собою нове випробування для шкіл Словаччини після кризи, спричиненої пандемією коронавірусу. Учням, які приїхали з батьками до країни, необхідно забезпечити доступну та якісну освіту, що враховує їхні конкретні потреби. Школи потребують системної підтримки Міністерства освіти, молоді та спорту Словацької Республіки щодо інтеграції дітей з України в соціально-освітнє середовище.

Для організації інтеграційного процесу українських школярів у Словаччині використовують широке коло цифрових інструментів та ресурсів. Їх вибір залежить від багатьох чинників, зокрема рівня сформованості в суб'єктів освітнього процесу цифрової компетентності, функціональних можливостей наявних у них гаджетів, доступу до швидкісного інтернету тощо.

У зв'язку з цим восени 2023 року в Словаччині всім українським учням і студентам у віці до 18 років безкоштовно надано ноутбуки. У цій країні, використовуючи мультимедійні електронні освітні ресурси і цифрові інструменти, педагоги збагачують заняття цікавими та нестандартними для учнів формами та методами роботи.

Водночас процес інтеграції українських дітей до освітнього середовища Словаччини ще потребує значної психологічної підтримки з боку педагогічних працівників. Постає також проблема інтеграції українських учнів в освітній процес словацьких закладів освіти.

Як бачимо, інтерес дослідників до теми інтеграції дітей і молоді в кризових ситуаціях нового іншомовного середовища є очевидним. Крім того, практичний досвід шкільної системи освіти в умовах суспільних потрясінь й інтеграційних можливостей соціуму є недостатньо вивченим. Тому його узагальнення на прикладі Словаччини може дати подальший поштовх до поглиблення наших знань про досвід державної політики європейських країн з інтеграції дітей – вимушених переселенців до соціально-освітнього середовища країн, до яких вони приїхали.

Аналіз наукових праць з теми дослідження і обґрунтування власних поглядів щодо вирішення окреслених завдань. Питання інтеграції дітей-мігрантів і молоді вивчали в різних країнах світу. ЮНЕСКО представила огляд структурованих практик, що застосовують країни з інтеграції українських дітей та молоді в системи освіти (UNESCO, 2022). Проблему організації освіти українських учнів і студентів та їх інтеграцію в країнах, де їхні родини отримали притулок, аналізує ОЕСР в аспекті

наслідків масштабної кількості біженців для національних систем освіти (Supporting the inclusion of displaced children from Ukraine in education, 2022), політик з інтеграції української молоді в системи освіти, підтримки та залучення українських освітян і науковців (OECD, 2022a; OECD, 2022b).

У дослідженні Л. Морісс показано, що обов'язкова освіта тепер визнана критично важливою для українських біженців і є ключовим компонентом гуманітарної допомоги. Однією з рис української кризи є надзвичайна підтримка з боку волонтерів і громадянського суспільства у вигляді пропонування стипендій вимушеним переселенцям студентського віку. Така ініціатива в секторі вищої освіти включає модель спонсорства, спрямовану на розвиток освітніх шляхів для українських біженців та їхніх родин (Morrice, 2022).

Інтеграція дітей-мігрантів у нове соціально освітнє середовище вимагає інноваційних підходів для розуміння та зміни життя цих дітей. Численні закордонні дослідження цієї проблематики довели, що діти-мігранти в новій країні починають боротися з негативними стереотипами з боку вчителів, що батьки дітей-мігрантів не були ознайомлені зі шкільною системою в країні, а це означало відсутність для дитини підтримки. Зрештою це негативно вплинуло на психічне здоров'я та шкільну успішність дітей-мігрантів. У зв'язку з цим за фінансування ЄС впроваджено Проєкт CHILD-UP. Метою цього проєкту є аналіз активної участі дітей-мігрантів у зміні свого соціального та культурного благополуччя в школі, уникнення пасивної асиміляції до наявного соціокультурного контексту (CHILD-UP, 2019).

Інтеграція, як зазначає К. Марчіова, є тривалим і складним процесом, який потребує активної участі і співпраці таких суб'єктів як: держава, організації, муніципалітети, а також окремих осіб та самих мігрантів (Marczyová, 2018). Успішна інтеграція українських дітей і учнів відіграє важливу роль для подальшого розвитку Словацької Республіки.

Педагоги П. Гавора та А. Вігерова зазначають, що важливим феноменом у діяльності вчителя є концепт, що демонструє можливості співпраці між педагогікою і психологією. Науковці наголошують, що використання психологічних знань у роботі педагогів з дітьми зумовлює такий чинник як "професійна співпраця". Цей чинник також "передбачає співпрацю вчителів з такими фахівцями, як психолог, логопед і педіатр, у розв'язанні психологічних, соціальних і медичних проблем дітей" (Gavora, & Wiegerová, 2017, p.132). Взаємодія між психологією й педагогікою нині посилюють нові виклики, з якими пов'язана організація інтеграції українських учнів до системи освіти Словаччини.

На важливість урахування психічного здоров'я студентів при організації інтеграційних впливів також вказували представники словацької наукової думки в статті "Health literacy as a determinant of students' professional self-realization: experience of the Slovak Republic" (Voliarska et al., 2023). Дослідники вважають, що рівень медичної грамотності студентської молоді впливає на стан здоров'я і, відповідно, на якість життя.

Попри значну кількість праць щодо різних підходів до організації інтеграції дітей і молоді зі статусом мігрантів, біженців чи переселенців засобами цифрових технологій, бракує досліджень ефективності використання цифрових інструментів для інтеграції українських дітей шкільного віку до освітнього середовища європейських країн. Відтак актуальними є емпіричні й моніторингові студії особливостей організації інтеграції українських дітей і учнів у закладах дошкільної та загальної середньої освіти Словаччини та їх вплив на якість навчання й інтегрованість дітей і молоді.

Метою статті є висвітлення результатів оцінювання на національному рівні результативності інтеграції українських дітей дошкільного і шкільного віку в освітнє середовище Словаччини, виявлення проблем та потреб суб'єктів освітнього процесу, надання відповідних рекомендацій.

Мета дослідження зумовила його завдання: 1) встановлення особливостей інтеграції українських дітей і учнів в освітню систему Словаччини; 2) з'ясування вподобань педагогів з упровадження інтеграції; 3) виявлення основних бар'єрів, що перешкоджають ефективній інтеграції українських дітей та учнів з погляду всіх учасників (учнів, батьків, регіональних координаторів, представників громадськості) інтеграційного процесу; 4) надання рекомендацій органам управління освітою Словаччини.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Підґрунтям досягнення основних цілей інтеграції учнів-мігрантів з України була реалізація освітньої політики Словаччини на різних рівнях шкільної освіти. Це процеси прийняття рішень щодо освітніх питань та пріоритетів стосовно проблем управління, фінансування, оновлення чи зміни навчальних програм та оцінювання навчальних досягнень учнів. З одного боку, держава відіграє важливу роль, але, з іншого боку, такі міжнародні організації, як ЮНЕСКО, ОЕСД та Світовий банк, беруть участь у формуванні освітньої політики країни. Державна освітня політика враховує інтереси багатьох суб'єктів, зокрема представників уряду країни і місцевих громад, шкільних інспекторів, керівників закладів освіти.

Актуалізуючи проблему вивчення практичного досвіду процесу інтеграції українських дітей і молоді, виходимо з того, що інтеграція в місцевих школах Словацької Республіки здійснюється за допомогою двох панівних підходів, але вони можуть перетинатися або чергуватися залежно від матеріальних, фінансових чи кадрових умов кожного закладу освіти. Перший підхід характеризує діяльність з інтеграції учнів в межах окремого класу. Хоча учні з різними здібностями та відмінностями перебуватимуть в одному закладі, вони не вступатимуть разом у взаємодію, яка б допомогла їм зрозуміти суть інклюзивної освіти, заснованої на принципі солідарності. Другий підхід передбачає пряму інтеграцію без створення окремих класів, але її ефективність залежить від потужних заходів соціальної і психологічної підтримки. Ці заходи підтримки включають переважно інтенсивне вивчення словацької мови (практикується в невеликих групах протягом навчального дня, але позашкільний час не є винятком), а також допомогу з підготовки до занять і виконання домашніх завдань, логопедичну та психо-соціальну підтримку, яку часто надають не вчителі (психологи, асистенти вчителів, перекладачі, тьютори та наставники). Не слід також забувати, що освіта біженців може здійснюватися і як навчання в таборах, у вступних класах. Основна увага зосереджена на освіті учнів і студентів-біженців у Словаччині “with an emphasis on the integration in initial education (for the integration of youth and adults around the recognition of qualifications)...” (Cerna, 2019, p. 8).

Важливим чинником, що впливає на інтеграцію українських дітей і молоді, є професійний розвиток словацьких педагогів, набуття ними навичок роботи з пошуковими системами інтернету, наявність у них цифрової грамотності, сформуваність у них умінь керувати власним часом, усвідомлювати необхідність оцінювати не лише результати інтеграції, а й процес її досягнення учнями.

Методика дослідження. Національний інститут освіти і молоді (НІОіМ) у Словаччині, який також опікується питаннями інклюзії та національних меншин, започаткував і реалізував упродовж 2022–2023 років у співпраці з Міністерством

освіти, науки, досліджень та спорту Словацької Республіки і з Дитячим фондом ООН (UNICEF) проєкт “Підтримка іммігрантів з України в освіті”, метою якого було надання освітянам та школам підтримки в навчанні й інтеграції іноземців у словацьку освіту (дітей, учнів та вчителів). Основними напрямками діяльності проєкту були: прямі консультації та підтримка шкіл в окремих регіонах, професійний розвиток закладів освіти, вчителів та директорів з акцентом на інтеграцію українських дітей та учнів, проведення сертифікованих курсів словацької мови для українських викладачів (Podpora odídencov z Ukrajiny vo vzdelávaní, 2022).

Основна мета дослідження полягала в ґрунтовному аналізі процесу інтеграції українських дітей та учнів у словацьку систему освіти. Для досягнення поставленої мети виокремимо завдання: 1) надати огляд політик, заходів, спрямованих на інтеграцію українських дітей у словацьку освітню систему; 2) проаналізувати процес інтеграції українських дітей та учнів у словацьку освітню систему з основним акцентом на потреби всіх учасників (учнів, батьків, педагогів, представників громадськості) інтеграційного процесу; 3) визначити ефективність заходів мовної, освітньої та соціально-психологічної підтримки, які були надані всім учасникам інтеграційного процесу.

Досягнення очікуваних цілей дослідження дало змогу отримати поглиблене уявлення про погляди всіх учасників інтеграційного процесу на поточну ситуацію, заходи підтримки, які вони отримують, їхню ефективність та запропонувати рекомендації на основі емпіричних даних щодо поліпшення підтримки вчителів та шкіл, які навчають українських дітей.

У рамках проведеного дослідження ми використали аналіз результатів досліджень представників НІОіМ, присвячених інтеграції дітей та учнів з України з початку військового конфлікту, анкетування щодо інтеграції дітей та учнів з України в словацьких школах, проведене за допомогою опитувальника та за допомогою проведення фокус-груп (або глибинних інтерв'ю).

Основу дослідження становив його експериментальний етап, реалізований шляхом онлайн-опитування суб'єктів інтеграції. Опитувальник створений за технологією Google Forms. Опитування було анонімним та передбачало випадковий тип вибірки.

Опрацювання результатів онлайн-опитування здійснювалось з використанням загальнонаукових (аналіз, узагальнення та систематизація) та спеціальних (описова та математична статистики) методів дослідження. Для проведення статистичного аналізу даних представники НІОіМ використовували програми MS Excel і SPSS, у яких опрацьовували файл даних, оцінювали також описові показники змінних за допомогою статистичних даних, таких як відносна частота (у %). Для інтерпретації й унаочнення отриманих даних використано таблиці та діаграми, скомпоновані за відповідними тематичними блоками.

Висловлюємо щире вдячність уряду Словацької Республіки (Plan for Slovakia under project № 09I03-03-V01-00058) за підготовку статті і представникам Національного інституту освіти і молоді в співпраці з Дитячим фондом ООН (UNICEF) за допомогу в організації і проведенні опитування респондентів.

Результати експерименту. Більшість європейських систем освіти підтримують інтеграцію новоприбулих дітей і учнів у звичайні класи (наприклад, Бельгія, Люксембург, Кіпр). Такі учні відвідують регулярні заняття з іншими дітьми того самого віку, отримуючи підтримку в опануванні іноземної мови в рамках шкільних потреб (спочатку учнів здебільшого розподіляють в окремі класи, що підтримують мовне занурення. Інші країни ЄС, зокрема Словаччина, працюють із різними заходами підтримки, урахуовуючи специфіку освітніх систем. Інтеграція українських

дітей і молоді в освітнє середовище Словаччини зумовила появу потреб, бар'єрів та заходів підтримки, які впливають на всіх учасників інтеграції (українських дітей та учнів, їхніх батьків, керівників і педагогічний колектив закладів освіти).

У Словаччині в експериментальному дослідженні взяло участь 1352 педагогічних працівники, 292 українських батьків та 66 учнів. Дослідницьку групу педагогічних працівників становили до 59 % педагогічних працівників початкової школи, з них 19 % працювали в початковій ланці початкової школи; 40 % працювали на другому ступені початкової школи. Відносно високе представництво мали також педагогічні працівники середніх шкіл (14,8 %) та педагогічні працівники дитячих садків (12,4 %).

Усім респондентам запропонували відповісти на такі запитання: відвідування школи українськими дітьми з погляду педагогічного колективу, відвідування школи з погляду батьків, відвідування школи з погляду українських дітей; чи потрібні підготовчі групи для українських школярів з погляду педагогічного колективу, батьків та самих дітей. Результати проведеного дослідження вказали на відвідування школи як важливий елемент інтеграції українських учнів: три чверті (76 %) опитаного педагогічного колективу сприймають створення підготовчої групи / підготовчого класу перед процесом інтеграції як необхідне для успішної інтеграції українських учнів. Навпаки, до 85 % українських батьків і 84 % українських учнів не вважають доцільним відвідування підготовчих груп або класів для успішної інтеграції.

У ході проведення глибинних інтерв'ю з різноманітною групою з 66 батьків і законних опікунів дітей представники НІОіМ здобули знання про освітнє середовище сімей дітей. Загалом у цих родинах 83 (100 %) дитини шкільного віку. Зокрема, 8 (9,64 %) із цих дітей навчаються через онлайн-платформи в школах в Україні, що відображає їхні більш специфічні освітні потреби та вищий рівень академічних очікувань. Вік усіх цих 8 учнів – 16 років і більше, що вказує на переважання серед старшокласників, які, з одного боку, зіткнулися зі складнішими проблемами під час інтеграції в словацьку шкільну систему, а з іншого боку, погодилися з гнучкістю та доступністю української онлайн освіти.

Географічне представництво опитаних батьків та законних опікунів дає повний огляд регіонального контексту. Загалом 66 учасників розподілялися по всіх 8 регіонах Словаччини. Столиця країни Братислава мала найвище представництво – 26 (40 %) респондентів, за нею йдуть Кошицький (19 % респондентів), Пряшівський (17 % респондентів), Жилінський (5 %) та інші краї. Такий регіональний розподіл не тільки збагачує наше розуміння динаміки освіти для українських сімей, які шукають притулку від війни в Україні в різних регіонах Словаччини, а дозволяє також по-іншому поглянути на місцеві проблеми, з якими стикаються українські родини по всій країні, та можливості в різних регіонах країни.

Дослідження демографічних показників дітей, які відвідують школу в Словаччині, показує цікавий віковий розподіл. Так із 75 (90,36 %) дітей, які навчаються в словацьких школах, 41 (49,39 %) належить до вікової групи від 6 до 10 років, 30 (36,15 %) дітей віком від 11 до 15 років, а 4 (4,82 %) мають 16 років і більше. Цей поділ проливає світло на різні освітні потреби та досвід дітей на різних етапах розвитку, підкреслюючи важливість індивідуальних підходів до процесу інтеграції.

Цікавими є результати узагальнення відповідей батьків учнів стосовно відвідування дітьми словацьких шкіл. Значна частина батьків (35 %) вважали, що переміщення буде тимчасовим, вони розраховували найближчим часом повернутися додому, а тому не вважали за потрібне негайно подавати документи на зарахування до словацьких шкіл. Крім того, 45 % висловили стурбованість емоційним станом своїх дітей, сказавши, що стрес і травма переміщення зробили нову школу

небажаним додатковим стресом. Нарешті, 20 % батьків учнів не були впевнені у своєму майбутньому в Словаччині, оскільки розглядали можливість подальшого переселення в іншу країну з метою отримання притулку, що вплинуло на їхні рішення щодо вступу їхньої дитини до школи.

Представники НІОіМ при анкетуванні педагогів у фокус-групах запитали, як вони організують мовну, соціально-психологічну чи освітню підтримку учнів як складових частин інтеграції. З'ясування уподобань педагогів при організації і впровадженні різних аспектів інтеграції відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Відповіді педагогів (n = 1352)

Запитання	Педагогічні працівники		
	Не потрібно	Потрібно	Обов'язково потрібно
Чи потрібне вступне оцінювання готовності українських школярів до навчання як ключовий аспект їх інтеграції в школах?	14 %	52 %	34 %
Чи потрібний вступний моніторинг, спрямований на визначення рівня психічного здоров'я українських дітей / учнів?	13 %	59 %	28 %

На поставлені запитання щодо різних аспектів інтеграції майже однакова кількість словацьких педагогічних працівників (у середньому 14 %) відповіла, що не потрібно. Більшість опитаних (86 %) визначила необхідність проводити і вступне оцінювання готовності до навчання, і вступний моніторинг психічного здоров'я дітей і учнів у процесі освітньої і соціально-психологічної підтримки українських дітей / учнів.

Під час проведення інтерв'ю важливо було з'ясувати, які саме інституції і заклади пропонують у Словаччині пройти підвищення кваліфікації вчителів з метою подальшої роботи з українськими дітьми і учнями. З'ясовано, що найбільше словацькі педагоги стежать за новинами щодо дистанційних курсів за такими інформаційними каналами як: розсилка рекомендацій на електронну пошту працівників – 40,08 %; сайт НІОіМ – 36,17 %; соціальні мережі – 15,90 %; сайти громадських або бізнес-організацій та установ – 7,84 %.

Важливо підкреслити, що уряд Словаччини ще організував конкретні заходи для прискорення інтеграції українських вчителів та персоналу дошкільних закладів: мовні курси в онлайн-форматі для педагогічних працівників на базі університету Коменського в Братиславі; прискорені процедури входження вчителів, які нещодавно стали біженцями, в систему освіти, з опертям на їхні знання та досвід для цілей навчальних програм (шляхом усунення адміністративних бар'єрів та визнання попередньої кваліфікації через альтернативні шляхи до професії вчителя); підтримку з боку шкільної спільноти, мережевих та професійних спільнот (eTwinning та Шкільний освітній портал, педагогічні матеріали в Інтернеті) українською мовою.

Заслужують на увагу і визначення бар'єрів на шляху інтеграції українських дітей та учнів в освітнє середовище Словаччини. На момент запровадження інтегративних дій встановлено, що вчителі не знають усіх рішень для прискорення інтеграції українських дітей і учнів. Метою кожної приймаючої країни, і не лише в контексті

приїзду українських біженців шкільного віку, має бути рух до інтеграції таких біженців в освітнє середовище. Тому в рамках нашого дослідження представляємо сприйняття інтеграції з погляду педагогічного колективу, українських батьків та учнів (табл. 2).

Таблиця 2

Сприйняття інтеграції з погляду респондентів (n = 1710)

Сфери інтеграції	Абсолютно не згодні	Незгодні	Згодні	Цілком згодні
Розбудова громади	3 %	13 %	42 %	42 %
Встановлення інклюзивних цінностей	1 %	3 %	34 %	62 %
Організація навчання	2 %	22 %	51 %	25 %
Сприяння різноманітності	21 %	27 %	34 %	18 %
Розвиток школи для всіх	3 %	12 %	45 %	41 %

З результатів, наведених у таблиці 2, стає зрозуміло, що педагогічний колектив, українські батьки, а також українські учні позитивно оцінюють окремі сфери. Вони досягли високих відсоткових балів головню у сферах розбудови спільноти, встановлення інклюзивних цінностей, сприяння різноманітності та розвитку школи для всіх. Нижчі відсоткові бали були досягнуті досліджуваними учасниками освіти у сфері “Сприяння різноманітності”, однак досягнуту оцінку можна оцінити як досить позитивну.

Ефективній інтеграції українських дітей та учнів у словацьку систему освіти перешкоджають різні бар’єри, які наразі точно не визначені. Учасники інтеграційного процесу можуть по-різному сприймати ці бар’єри. Для того, щоб інтеграція українських дітей та учнів у систему освіти Словаччини була максимально ефективною, необхідно на першому етапі визначити бар’єри на шляху інтеграції для всіх суб’єктів, залучених до інтеграційного процесу. Тільки на основі визначення сприйняття бар’єрів усіма учасниками інтеграційного процесу можна буде запропонувати конкретну форму інтеграційних заходів.

Рекомендації щодо змін у закладах освіти з інтеграції українських дітей і молоді в освітнє середовище Словаччини. Ураховуючи загальну європейську структуру цифрової компетентності освітян (DigCompEdu) рекомендуємо на державному рівні внести обов’язковий компонент цифрової грамотності до змісту курсів підвищення кваліфікації вчителів і педагогічних працівників з метою використання цифрових технологій для посилення інклюзії та персоналізації навчання. Підтримка державою професійного зростання кваліфікованих педагогів є не менш важливою, оскільки заклади освіти постійно стикаються з браком мотивованих вчителів з високим рівнем професійної компетентності.

На регіональному рівні варто створити так званий регіональний хаб (єдину точку контакту), який став би носієм співпраці та інтеграційних змін для всіх закладів освіти у краї і громаді. Створення таких хабів стане важливим внеском для узгодження пріоритетів самоврядних регіонів з одного боку та пріоритетів і потреб громади і шкіл з іншого.

Серед основних рекомендацій на рівні закладів освіти є впровадження посади так званого регіонального координатора в школах та більш ефективна співпраця закладів освіти у сфері інтеграції. У краях освітяни мають бути тісніше пов’язані

зі своїми колегами з інших шкіл і особливо з представниками громадськості, щоб процес інтеграції українських дітей і учнів пришвидшився.

Ще однією рекомендацією є необхідність зміни призначення класу як спільноти учнів, який стане більш гнучким і зможе підтримувати гібридні форми навчання.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У Словаччині випрацьовано Перший план дій з реалізації Стратегії інклюзивного підходу в освіті та навчанні на 2022–2024 роки, який охоплює такі ключові сфери, як інклюзивна освіта та заходи підтримки, система профорієнтації в освіті, десегрегація в освіті та навчанні, дебаризація шкільного середовища, підготовка та навчання педагогічних і професійних кадрів та дестигматизація. Отже, Словачина за підтримки держав-членів ЄС реалізує цілеспрямовану та комплексну діяльність з інтеграції українських дітей і молоді в освіту національної спільноти.

Після початку війни в Україні майже половина українських дітей та учнів-біженців шкільного віку скористалася змогою отримати доступ до освіти в словацьких школах. У ході експериментального дослідження доведено, що інтеграція українських дітей до словацьких шкіл варіюється не лише залежно від регіону, а й від типу школи, процес включення українських дітей в освіту реалізований у більшості опитаних шкіл відповідно до державної освітньої політики Словацької Республіки, освітній процес для учнів у більшості шкіл передбачав допоміжні заходи, спрямовані на подолання мовного бар'єру та інтеграцію їх в освітнє середовище, більшість початкових і середніх словацьких шкіл запровадила мовні курси для подолання мовного бар'єру для українських учнів.

Педагоги нині виконують ключову роль у процесі інтеграції українських дітей і молоді, які разом з батьками отримали притулок у країнах Європи, до умов соціального освітнього середовища нової країни. Професійна компетентність педагогів є життєво важливою в сучасних умовах. Тому постійне запровадження інновацій, що сприяють ефективній організації освітнього процесу з українськими учнями, має здійснюватися послідовно та стати частиною моніторингу якості словацької шкільної освіти загалом.

У ході аналізу стану інтеграції українських дітей і молоді в освітнє середовище Словаччини встановлено, що більшість дітей з України досі не відвідує словацьких шкіл, кількість інструментів для підтримки засвоєння дітьми й учнями словацької мови недостатня, системні інструменти у сфері підтримки освітніх, соціальних потреб дітей та їх психічного здоров'я відсутні, бракує більш комплексної підтримки вчителів (є навчальні та методичні рекомендації, але немає умов для їх запровадження), що взаємодіють з українськими учнями.

Складено рекомендації на державному, регіональному рівнях і на рівні закладів освіти. Пропоновані рекомендації можна використати при підготовці державної політики та стратегій у сфері підвищення кваліфікації вчителів у Словаччині.

Важливо, щоб результати пропонованого дослідження були використані органами управління освітою, закладами та установами післядипломної педагогічної освіти з метою підвищення кваліфікації вчителів, науковими установами при організації заходів, реалізація яких сприятиме успішному використанню засобів і ресурсів для навчання українських дітей і молоді, які отримали тимчасовий притулок у європейських країнах.

У перспективі варто приділити увагу аналізу готовності вчителів і науково-педагогічних працівників до використання цифрових засобів для організації інтеграції українських дітей і учнів Також потребують докладного обґрунтування проблеми самоосвіти та професійного розвитку педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

- Cerna, L. (2019). Refugee education: Integration models and practises in OECD countries. *OECD Education Working Papers*, 203, [Online].
[https://one.oecd.org/document/EDU/WKP\(2019\)11/En/pdf](https://one.oecd.org/document/EDU/WKP(2019)11/En/pdf) Accessed on: Februar 8, 2023.
- Children Hybrid Integration: Learning Dialogue as a way of Upgrading Policies of Participation – CHILD-UP. 2019. [Online].
<https://www.child-up.eu/> Accessed on: Februar 8, 2023. (in English).
- Gavora, P., & Wiegerová, A. (2017). Self-efficacy of Students in a Preschool Education Programme: The Construction of a Research Instrument. *The New Education Review*, 47(1), 125–138.
doi:<https://doi.org/10.15804/tner.2017.47.1.10>
- Marczyová, K. (2018). Integrácia cudzincov (azylantov) v Slovenskej Republike – právne postavenie1. *ACTA universitatis carolinae – iuridica* 2, 64(2), 119–131.
doi: <https://doi.org/10.14712/23366478.2018.10>
- Morrice, L. (2022). Will the war in Ukraine be a pivotal moment for refugee education in Europe? *International Journal of Lifelong Education*, 41(3), 251–256,
doi:<https://doi.org/10.1080/02601370.2022.2079260>
- OECD. (2022a). Supporting refugee students from Ukraine in host countries. OECD Publishing, 2022. August 3, 2022.
doi: <https://doi.org/10.1787/b02bcaa7-en>
- OECD. (2022b). The Ukrainian Refugee Crisis: Support for teachers in host countries. OECD Publishing, 2022. August 3, 2022.
doi: <https://doi.org/10.1787/546ed0a7-en>
- Podpora odíencov z Ukrajiny vo vzdelávaní. 2022. [Online].
<https://nivam.sk/podpora-cudzincov/> Accessed on: Februar 9, 2023.
- Supporting the inclusion of displaced children from Ukraine in education: considerations, key principles and practices for the school year 2022–2023. (2022). Europe’s online platform for school education. June 30, 2022. [Online]
<https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/resources/publications/practical-manual-on-refugees.htm>. Accessed on: Februar 8, 2023.
- UNESCO. (2022). Portugak’s education responses to the influx of Ukrainian students. March 26, 2022. [Online].
<https://www.unesco.org/en/articles/portugals-education-responses-influx-ukrainian-students>. Accessed on: Februar 8, 2023.
- Voliarska, O., Matulcik, J., Sejcova, L., & Puchyn, O. (2023). Health literacy as a determinant of students’ professional self-realization: experience of the Slovak Republic. *Clinical and Preventive Medicine*, (4), 66–74.
doi:[https://doi.org/10.31612/2616-4868.4\(26\).2023.10](https://doi.org/10.31612/2616-4868.4(26).2023.10)

REFERENCES

- Cerna, L. (2019). Refugee education: Integration models and practises in OECD countries. *OECD Education Working Papers*, 203, [Online].
[https://one.oecd.org/document/EDU/WKP\(2019\)11/En/pdf](https://one.oecd.org/document/EDU/WKP(2019)11/En/pdf) Accessed on: Februar 8, 2023. (in English).
- Children Hybrid Integration: Learning Dialogue as a way of Upgrading Policies of Participation – CHILD-UP. 2019. [Online].
<https://www.child-up.eu/> Accessed on: Februar 8, 2023. (in English).

- Gavora, P., & Wiegerová, A. (2017). Self-efficacy of Students in a Preschool Education Programme: The Construction of a Research Instrument. *The New Education Review*, 47(1), 125–138. doi:<https://doi.org/10.15804/tner.2017.47.1.10> (in English).
- Marczyová, K. (2018). Integration of Aliens (Asylum Seekers) in the Slovak Republic - Legal Status I. *ACTA universitatis carolinae – iuridica* 2, 64(2), 119–131. doi: <https://doi.org/10.14712/23366478.2018.10> (in Czech).
- Morrice, L. (2022). Will the war in Ukraine be a pivotal moment for refugee education in Europe? *International Journal of Lifelong Education*, 41(3), 251–256, doi:<https://doi.org/10.1080/02601370.2022.2079260> (in English).
- OECD. (2022a). Supporting refugee students from Ukraine in host countries. OECD Publishing, 2022. August 3, 2022. doi: <https://doi.org/10.1787/b02bcaa7-en> (in English).
- OECD. (2022b). The Ukrainian Refugee Crisis: Support for teachers in host countries. OECD Publishing, 2022. August 3, 2022. doi: <https://doi.org/10.1787/546ed0a7-en> (in English).
- Educational support for refugees from Ukraine 2022. [Online]. <https://nivam.sk/podpora-cudzincov/> Accessed on: Februar 9, 2023. (in Slovak).
- Supporting the inclusion of displaced children from Ukraine in education: considerations, key principles and practices for the school year 2022–2023. (2022). Europe’s online platform for school education. June 30, 2022. [Online] <https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/resources/publications/practical-manual-on-refugees.htm>. Accessed on: Februar 8, 2023. (in English).
- UNESCO. (2022). Portugal’s education responses to the influx of Ukrainian students. March 26, 2022. [Online]. <https://www.unesco.org/en/articles/portugals-education-responses-influx-ukrainian-students>. Accessed on: Februar 8, 2023. (in English).
- Voliarska, O., Matulcik, J., Sejcova, L., & Puchyn, O. (2023). Health literacy as a determinant of students’ professional self-realization: experience of the Slovak Republic. *Clinical and Preventive Medicine*, (4), 66–74. doi:[https://doi.org/10.31612/2616-4868.4\(26\).2023.10](https://doi.org/10.31612/2616-4868.4(26).2023.10). (in English).